

CIDOB Policy Brief

JULIOL
2015

09 UNA NOVA
INDUSTRIALITZACIÓ PER A
EUROPA*

1. Antecedents

Les conseqüències de la crisi econòmica han provocat, entre d'altres coses, que la indústria torni a gaudir de gran atenció per part de governs i institucions, i també el que podríem qualificar com un ressorgiment de l'economia productiva. Després d'anys en què l'interès s'havia centrat en el sector financer, els serveis, la construcció o el consum, ara la indústria sembla prendre el relleu i es converteix en un instrument útil per superar un marc de crisi econòmica encara present en el dia a dia de bona part dels europeus. De fet, existeix un gran consens que la indústria és un element clau per a la recuperació de l'economia i l'ocupació en el món occidental, qüestió que reconeixen experts, governs i la mateixa Comissió Europea. Cal, en definitiva, reindustrialitzar l'economia –ens diuen des de diferents àmbits geogràfics i punts de vista–. En aquest sentit, s'entén i es valora que la contribució que fa la indústria a la societat és fonamental, i molt superior a la que des d'alguns àmbits s'havia apuntat en aquestes darreres dècades. En el cas de Catalunya, la seva indústria aporta al voltant del 18% del conjunt del Valor Afegit Brut d'Espanya, però la seva aportació indirecta supera gairebé les dues terceres parts del total si es tenen en compte, per exemple, el conjunt de serveis que hi són vinculats. Per altra banda, cal subratllar que si la indústria només ocupa a l'entorn del 20% dels treballadors, aquesta genera, a diferència d'altres sectors, llocs de feina més estables, de major qualificació i d'un nivell salarial superior als de la mitjana de l'economia. No podem passar per alt, que la indústria és el motor principal

de les exportacions i de la millora de la competitivitat de Catalunya, a través de la productivitat, la tecnologia, la innovació i la formació. Queda doncs clar, passats anys d'incertesa i nebulosa, que qualsevol país que vulgui una economia forta, competitiva i sostenible ha de disposar d'una indústria igualment forta, competitiva i sostenible.

En els debats portats a terme en l'acte organitzat pel CIDOB a la seu de la patronal Foment del Treball, va quedar palès que en l'actualitat la indústria resta immersa en un procés de transformació, en el que s'ha conegut amb el tecnicisme d'una «nova revolució industrial». Aquesta es caracteritza per noves àrees tecnològiques d'especialització i per unes tendències diferents de les anteriors a l'eclosió de la crisi econòmica. Avui parlem d'una «revolució digital», que fa possible l'elaboració de béns en sèrie molt petits i individualitzats, a preus molt reduïts i amb més flexibilitat, amb menys participació del factor del treball i amb un ús més net i eficient dels recursos, gràcies a nous materials, noves tecnologies i nous processos; a més a més, amb una més estreta vinculació amb els serveis i amb una variada i més efectiva distribució geogràfica de les cadenes de valor. D'aquesta manera, en els darrers temps, estem vivint un procés de relocalització de la indústria, des dels països emergents cap als països desenvolupats, d'històrica tradició industrial, a causa de canvis en els avantatges competitius (costos laborals i logístics, majors recursos, més eficiència etc.). Aquesta tendència relocalitzadora de les multinacionals no només beneficia al «vell continent», també és especialment notòria als Estats Units, que continuen, i amb renovada fortalesa, com a primera economia global.

Així doncs, la necessitat de més indústria –motivada parcialment pels canvis en el context internacional– provoca que

* Recull de les conclusions de la Jornada Europea CIDOB 2015: «Una nova industrialització per a Europa», celebrada el 15 de juny
Amb la col·laboració de: Foment del Treball Nacional, Repsol i Europa amb els ciutadans

els governs i les institucions del món desenvolupat adoptin noves actituds pel que fa a la cerca d'una nova política industrial. En serien clars exemples els Estats Units, Alemanya, el Regne Unit (que fins fa pocs anys renegava del seu passat industrial), Suècia i, en general, el conjunt de la Unió Europea. En consonància amb això, la **Comissió Europea feia pública** la seva Estratègia de Política Industrial per al 2020, amb un objectiu clar i ambiciós per a la indústria: passar del 16% actual del PIB al 20% l'any 2020; un objectiu clarament ambiciós que el temps ens dirà si és assolible.

Mentrestant, els Estats Units han millorat la seva posició competitiva, en bona part gràcies als seus baixos costos energètics (per motiu, per exemple, de l'explotació del gas d'esquist) i al creixement de la seva productivitat laboral. Per tant, el desenvolupament dels seus recursos no convencionals els ha resultat de gran ajuda, ja que els ha permès un accés més barat al petroli, el gas i l'electricitat, amb uns efectes clarament positius per a la seva economia. Per la seva banda, una Europa afectada per uns elevats preus de l'energia que l'obliguen ineluctablement a ser més competitiva i eficient, es veuria beneficiada per la baixada en els darrers temps del preu del cru. La indústria europea té dues vies per guanyar competitivitat respecte al consum energètic: o bé reduint els costos de l'energia, o bé reduint el consum energètic; d'aquesta manera s'incrementaria l'eficiència. No s'ha d'oblidar que Europa, un continent en general escàs en matèries primeres, té en el cost de l'energia un element clau per a la seva indústria, especialment per a les anomenades indústries intensives en consum energètic. En aquest sentit, destaca que a Europa l'electricitat ha anat gradualment guanyant pes en el consum final d'energia, fins a representar més del 30% del total, al mateix nivell que el gas natural. Pel que fa a les renovables, aquesta font encara avui representa una part molt petita del conjunt del pastís energètic.

Així doncs, Europa ha perdut competitivitat respecte als Estats Units, i ara mateix està lluitant per mantenir la seva competitivitat, que ha empitjorat a causa de la baixa taxa de creixement de la productivitat laboral i els alts costos de l'energia; també per la demanda dels consumidors en el mercat interior, que segueix essent feble, malgrat un lleu ascens, i per la situació de les empreses de la UE, que encara s'enfronten a costos excessivament alts i a pesades burocràcies i legislacions a l'hora de fer negocis. Malgrat tot, la demanda interna es va recuperant i la Comissió Europea preveu per al 2015 un creixement de l'1,8% i del 2,1% en el 2016 per la UE-28 en comparació amb el creixement d'un 1,4% el 2014. De fet, tots els països han adoptat reformes estructurals i, per primer cop, després d'un llarg període de recessió podem començar a parlar de recuperació econòmica. Tot i que, com sol passar en aquests casos, no tothom ho veu de la mateixa manera.

Catalunya i Espanya, concretament, durant un temps al marge d'aquest canvi de perspectiva, avui palesen que el futur passa per reforçar el paper de la indústria, i han començat a prendre mesures i accions específiques per posicionar-se amb renovat vigor en el segle XXI. Així, la «tercera revolució industrial» ofereix oportunitats, tal com van suposar les dues revolucions anteriors. Catalunya, que no es va mantenir al marge d'aquestes dues revolucions, disposa d'un teixit diversificat i d'unes bases suficientment sòlides que poden ga-

rantir un impuls sostenible de la indústria, tant la tradicional com l'emergent, ambdues unides i retroalimentant-se, en aquesta nova era de renaixement de l'economia productiva front d'una era com l'anterior molt més presidida per l'especulació.

2. Recomanacions

A partir del 2007, Europa ha viscut la crisi econòmica més important des de la Segona Guerra Mundial, experimentant una forta caiguda de la producció industrial, un fort augment de la desocupació i una disminució important de la demanda interna. Paral·lelament, les economies dels Estats Units i de l'Àsia es troben immerses en una tendència evident de creixement. Arran d'aquesta crisi, però, tots els països europeus han introduït importants reformes econòmiques i estructurals, i per primera vegada en molts anys podem començar a parlar d'una recuperació tímida de les economies europees. Això es pot explicar, principalment, per la caiguda del preu del cru, la depreciació de l'euro i les mesures dutes a terme pel Banc Central Europeu. La Comissió Europea preveu que en els propers dos anys el creixement sigui del 2%; per tant, es comença a veure la llum al final del túnel. Una de les lliçons apreses de la crisi és que no hi pot haver creixement sense una indústria forta, i per això la Comissió Europea advoca per augmentar la competitivitat i la productivitat del Vell Continent.

És en aquest marc que, entre les prioritats fixades per la Comissió Europea per al 2015, el seu president, el luxemburguès Jean-Claude Juncker, destaca l'objectiu de treballar per construir un mercat intern més just i integrat sobre una base industrial enfortida. En aquest sentit, la Comissió sosté que el creixement a Europa no es pot basar únicament en el sector serveis, i aposta per incrementar el pes de la indústria en el PIB de la UE fins a un 20% d'aquí al 2020, garantint, d'aquesta manera, el lideratge mundial d'Europa en sectors industrials estratègics, amb llocs de treball d'un alt valor afegit i, alhora, incorporant als objectius de competitivitat, els nous objectius energètics i mediambientals de la UE amb la vista posada en el 2030. D'aquesta manera, la Unió Europea treballa per fer d'Europa un territori capaç de competir amb els grans centres econòmics mundials, és a dir, els Estats Units, el Japó i les potències emergents com ara el Brasil, Rússia, l'Índia o la Xina. Per aconseguir-ho, la prioritat immediata és tornar a créixer i crear llocs de treball, sense oblidar reptes tan importants com la competència global, el canvi climàtic o l'envelliment de la població europea.

Per aquesta raó, l'Estratègia de Renaixement Industrial per a l'horitzó 2020 està basada en quatre pilars bàsics:

1) **La inversió**. El nivell de les inversions europees actuals se situa un 20% per sota del que hi havia abans de la crisi, i els països europeus registren un dèficit de 500.000 milions d'euros. Per tant, la competitivitat relativa europea s'està deteriorant. Per aquest motiu, la UE ha creat: a) un **Pla d'Inversions Estratègiques**, en el qual hi seran destinats més de 300.000 milions d'euros en inversions i que contempla, entre d'altres coses, un fons d'inversions; b) un mecanisme

de suport a la indústria; i c) un full de ruta per recuperar l'atractiu inversor d'Europa. Precisament el COREPER va adoptar el juny de 2015 aquest Pla, que comptarà amb el suport addicional de fons regionals per un valor de 100.000 milions d'euros.

2) **La innovació.** És el motor que ha de fer possible la reindustrialització i l'element clau d'aquesta estratègia, que s'ha de desenvolupar a través del foment del coneixement a la indústria, donant suport a la innovació de les PIMEs i la seva sortida al mercat. Per això, aquesta estratègia compta, entre d'altres, amb:

- Les polítiques d'especialització intel·ligent (RIS3);
- El programa Vanguard Initiative, que té l'objectiu d'impulsar el desenvolupament de la manufactura avançada a Europa a partir de la cooperació entre 21 regions i territoris europeus amb base industrial, una de les quals és Catalunya.

3) **La internacionalització.** Europa ha de liderar el comerç mundial; la fragmentació de les cadenes de producció han canviat la globalització, per això cal:

- Aprofitar millor el mercat interior europeu;
- Accedir a mercats globals;
- Tenir en compte els interessos de les empreses europees;
- Dur a terme una estratègia molt ambiciosa. Cal posar èmfasi en la importància d'explicar els beneficis que implicarà l'Acord Transatlàntic per al Comerç i la Inversió (TTIP); en el suport a les PIMEs en els seus esforços interns per internacionalitzar-se. Pel que fa referència a aquest darrer punt, la Comissió té a disposició el programa COSME per a la Competitivitat de les Empreses i les PIMEs. Un programa pensat per ajudar als emprenedors i les PIMEs a començar a operar, accedir a finançament i, ulteriorment, a internacionalitzar-se.

4) **La millora** de l'ambient de negocis, la reducció dels costos, la promoció de l'esperit emprenedor i el suport a les PIMEs. En aquest pilar caldria remarcar la importància de:

- Promoure una educació per a l'emprenedoria (ja des de l'escola primària);
- Millorar l'ambient empresarial (lluitar contra la burocràcia i la morositat, facilitar que les empreses participin a la contractació pública, etc.);
- Donar suport als joves;
- Millorar el finançament a les PIMEs, amb menor dependència bancària, a través de la proposta de la Unió del Mercat de Capitals.

A banda d'aquests quatre pilars que recull aquesta Estratègia, la UE també compta amb altres iniciatives que tenen una incidència notòria en la indústria:

- La Política Europea Energètica, que pretén millorar, entre d'altres coses, les interconnexions i l'energia sostenible. Cal avançar vers l'assoliment d'un mercat únic energètic europeu.
- El mercat únic digital, que pretén facilitar la digitalització de la indústria.
- Les polítiques europees de formació, que pretenen fer front al problema de la inadequació entre els resultats del sistema educatiu i les necessitats reals de les empreses.

En resum, afrontem un futur amb unes perspectives diferents i més encoratjadores, ja que Europa torna a créixer i a crear ocupació. No obstant això, encara queda un llarg camí a recórrer i treball per a la recuperació, però no hauríem de caure en l'eupessimisme ni oblidar que Europa continua essent el mercat econòmic més gran del món.

3. El cas de la indústria a Catalunya

Un dels principals perjudicis que Catalunya ha patit durant la crisi ha estat ocasionat per l'abandonament sistemàtic de la industrialització com a factor econòmic. L'experiència ha deixat palès que els països que millor han resistit la crisi són aquells que han dut a terme polítiques favorables a la industrialització i d'obertura al món.

Tot i que en els darrers dos anys Catalunya ha patit una ralentització de la seva economia, les dades mostren que s'està recuperant i continua creixent. Això és així perquè Catalunya ha aconseguit potenciar i dinamitzar els dos vectors principals que han de guiar el creixement econòmic: la internacionalització i la innovació. Les dades exemplifiquen l'obertura econòmica de Catalunya, atès que disposa d'una ràtio d'exportacions sobre el PIB superior al 50% (si es tenen en compte les exportacions a la resta d'Espanya). Catalunya és la setena economia en exportacions a Europa en PIB per càpita (només per sota dels Països Baixos, els països nòrdics i el Benelux, però per sobre d'Alemanya). Destaca l'esforç important d'internacionalització de les empreses catalanes, amb 5.700 multinacionals treballant a Catalunya i unes 8.300 filials d'empreses catalanes a més de 130 països del món. És clar, doncs, que Catalunya gaudeix d'una economia oberta i que compta amb una elevada captació d'inversió estrangera, tenint present que al voltant de 16.000 empreses catalanes exporten amb un caràcter regular.

Fins no fa massa, la preocupació principal a Catalunya era invertir per guanyar en coneixement, establint estructures de recerca i tecnologia; ara, però, el repte sembla passar per tancar el cercle i destinar recursos per a poder obtenir també beneficis i així, en conseqüència, revitalitzar el sector industrial. El RIS3CAT, per exemple, s'ha convertit en un dels principals instruments. Des del passat juliol del 2014 el Govern de Catalunya ha començat a implementar l'anomenada Estratègia RIS3CAT, una iniciativa dissenyada en el marc de l'Estratègia Europa 2020 que se centra en la promoció d'un creixement industrial intel·ligent, sostenible i integrador. Per aconseguir-ho, la Comissió Europea ha reorientat la política de cohesió, fent que els estats i les regions treballin en un procés d'especialització intel·ligent conegut com a RIS3 (*Research and Innovation Smart Specialization Strategy*). La RIS3 és una agenda de transformació econòmica integral d'àmbit regional basada en la innovació, la recerca i la col·laboració entre els diversos agents del sistema. Dins el procés RIS3, les regions europees han de prioritzar la seva activitat econòmica en base als seus avantatges competitiu i la seva massa crítica. Catalunya ha dut a la pràctica aquesta agenda a través del RIS3CAT, que identifica set àmbits sectorials prioritaris: la indústria alimentària; les indústries del sector químic, energia i recursos; les indústries de la mobilitat sostenible; la indústria del disseny; les indústries culturals basades en l'experiència; les indústries de

la salut i ciències de la vida; i els sistemes industrials. Des del maig del 2015 aquests set sectors ja s'han adaptat a un programa d'actuacions. Aquesta estratègia definida i amb aplicació directe, dóna suport a projectes d'innovació tecnològica.

En aquesta línia –per tal de donar resposta a les necessitats d'innovació del sector industrial i empresarial català amb tecnologia diferencial i coneixement avançat, com també d'impulsar la seva competitivitat– recentment s'ha creat el centre Eurecat, que és resultat de la integració dels sis centres avançats de Catalunya. L'objectiu és que el 2016 el centre estigui definitivament constituït, i se situï com la referència en innovació industrial a Catalunya. Amb la seva integració, els centres guanyaran massa crítica i dimensió per créixer, i seran més eficients i competitius, tot plegat per garantir que les PIMEs catalanes accedeixin a alts nivells d'innovació i transferència tecnològica. La Generalitat dotarà aquest procés amb 45 milions d'euros fins al 2016 a través dels plans de suport pluriennals de desenvolupament.

D'aquesta manera, en l'actualitat el sistema industrial català compta amb molts més recursos que fa uns anys, una visió agregada, així com una efectiva combinació de l'impuls públic i el lideratge privat. Aquesta aposta per la innovació i la transferència tecnològica s'identifica amb la nova revolució industrial anomenada «Indústria 4.0» (la quarta revolució industrial, que accentua la idea d'una creixent i adequada digitalització i coordinació cooperativa en totes les unitats productives de l'economia). Per això, és molt important que aquesta digitalització vagi acompanyada d'unes infraestructures de telecomunicacions adequades. I és aquí on entren en joc les anomenades estratègies de les *Smart Cities* i *Smart Regions*.

L'economia catalana mostra actualment una renovada vitalitat, ja que, per exemple, compta amb un important desenvolupament del sector TIC i del que es coneix com a «una regió intel·ligent». Això demana unes bones infraestructures (en aquest cas millorables) i un alt nivell d'inversió, amb models de gestió clarament definits. Així, les dades econòmiques dels darrers sis mesos mostren com:

- Catalunya creix per sobre del 3%.
- La recuperació del consum està per sobre del 4%.
- Les exportacions han augmentat un 7% (en els darrers 3 mesos).
- Compta amb 21 milions de turistes estrangers (17 milions provinents de fora de l'Estat i 4 provinents de la resta de l'Estat).
- El 26% de les exportacions de tot Espanya.

Catalunya ha de posicionar-se com una de les economies més actives de la UE i amb una eficàcia localitzada per sobre de la mitjana europea. No obstant, les dades econòmiques dels darrers sis mesos també exemplifiquen com:

- El 20% del PIB de tot Espanya prové de Catalunya.
- Les inversions retornades per l'Estat espanyol en capital públic són del 9%.
- Les PIMEs tenen uns costos en energia superiors al 30% de la mitjana europea.

En definitiva, malgrat que Catalunya té els actius per esdevenir un dels països més eficaços d'Europa, els seus factors de producció, en canvi, generen el que coneixem com «*de-seconomia*» i ineficiència. Aquestes han estat generades per qüestionables decisions en l'àmbit fiscal, en les polítiques energètiques i en la gestió de les telecomunicacions i les infraestructures; en definitiva, en les (polítiques) industrials, que afecten negativament i, en conseqüència, mitiguen el desenvolupament del conjunt de l'economia catalana.

Per tant, la globalització actual planteja nous reptes a l'economia catalana com ara: la transferència de coneixement i l'aposta per la innovació, elements claus per al desenvolupament econòmic i la creació de negocis; la millora de la formació professional i la seva utilitat per a l'empresa; el futur Corredor Mediterrani de mercaderies, de grans implicacions logístiques i de grans beneficis per a les empreses a l'hora de competir amb les empreses europees al mateix nivell; una reducció urgent del cost energètic i, des del punt de vista turístic, una aposta per als grans *resorts*, per tal d'atraure més turistes, en aquest cas el punt de mira centrat en Àsia i Amèrica.